

Zamonaviy akvarel san'atida qadimiy Buxoro ko'chalari obrazi

Shaxnoza Ilxamovna Ibadullayeva
Shahzoda Qahramon-qizi Qudratova
Buxoro davlat pedagogika instituti

Annotatsiya: Mazkur maqolada qadimiy Buxoro ko'chalarining zamonaviy akvarel san'atidagi badiiy talqini ikki ijodiy ish misolida tahlil qilinadi. Tarixiy shahar manzarasini tasvirlashda kompozitsion qurilish, chiziqli va havo perspektivasi, me'moriy muhit va inson obrazining o'zaro munosabati, yorug'lik hamda rang yechimlarining ahamiyati ochib beriladi. Akvarelning shaffofligi, rang qatlamlarining yengilligi va erkin mo'yqalam surtmalaridan foydalanish orqali Buxoroning tarixiy-me'moriy muhiti, kundalik hayoti va lirik kayfiyatini yaxlit badiiy obrazga aylantirish imkoniyatlari ko'rsatib beriladi. Tadqiqot natijasida qadimiy shahar manzarasini tasvirlashda "me'moriy muhit - inson obrazi - yorug'lik va rang" o'zaro aloqasiga asoslangan badiiy yechimning obraz yaratishdagi ahamiyati aniqlanadi.

Kalit so'zlar: Buxoro, akvarel, shahar manzarasi, me'moriy muhit, kompozitsiya, perspektiva, kolorit, yorug'lik, inson obrazi, tarixiy muhit, badiiy obraz

The Image of Ancient Bukhara's Streets in Contemporary Watercolor Art

Shakhnoza Ilkhamovna Ibadullayeva
Shahzoda Qahramon-qizi Qudratova
Bukhara State Pedagogical Institute

Abstract: This article analyzes the artistic interpretation of the streets of ancient Bukhara in contemporary watercolor art through the study of two creative works. It highlights the significance of compositional structure, linear and aerial perspective, the interplay between the architectural environment and the human figure, and the use of light and color in depicting the historic cityscape. The study demonstrates how the transparency of watercolor, the lightness of color layers, and free brushstrokes can be utilized to transform Bukhara's historic-architectural setting, daily life, and lyrical atmosphere into a cohesive artistic image. The research concludes by establishing the importance of an artistic solution based on the interconnection of "architectural

environment - human figure - light and color" in creating a compelling image of the ancient city.

Keywords: Bukhara, watercolor, cityscape, architectural environment, composition, perspective, color palette, light, human figure, historical setting, artistic image

Buxoro O'zbekistonning boy tarixiy va madaniy merosga ega qadimiy shaharlaridan biri bo'lib, uning me'moriy qiyofasi asrlar davomida shakllangan o'ziga xos badiiy muhitni mujassamlashtiradi. Tor ko'chalar, qadimiy g'isht devorlar, ravoqlar, gumbazlar, yog'och eshiklar, turli balandlikdagi me'moriy hajmlar va kundalik hayot manzaralari rassom uchun boy tasviriy material hisoblanadi. Buxoro ko'chalarini tasvirlash faqat tarixiy me'moriy obyektlarning tashqi ko'rinishini qayd etish bilan chegaralanmaydi. Rassom shahar muhitini badiiy talqin qilish orqali uning tarixiy ruhi, yorug'lik va rang holati, insonlar hayoti hamda muayyan lahzaning emotsional kayfiyatini ifodalash imkoniyatiga ega. Ayniqsa, akvarel texnikasining shaffofligi, ranglarning o'zaro erkin qo'shilishi, qog'oz oqligidan yorug'lik manbai sifatida foydalanish imkoniyati Buxoro me'morchiligiga xos iliq ranglar va yorug'havo muhitini ta'sirchan tasvirlashga xizmat qiladi. Tadqiqotning maqsadi — zamonaviy akvarel asarlarida qadimiy Buxoro ko'chalari obrazini yaratishning kompozitsion, perspektiv, kolorit va obrazli yechimlarini ikki ijodiy ish misolida tahlil qilish hamda me'moriy muhit bilan inson obrazining badiiy uyg'unligini aniqlashdan iborat. Tadqiqot jarayonida kuzatish, formal-badiiy tahlil, kompozitsion tahlil, qiyosiy tahlil va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Ilmiy yangiligi qadimiy Buxoro ko'chalari obrazini zamonaviy akvarelda talqin etishda me'moriy shakllarni alohida obyekt sifatida emas, balki inson harakati, makon, yorug'lik va rang munosabatlari bilan bog'liq yaxlit badiiy tizim sifatida tahlil qilishda namoyon bo'ladi. Ikki ijodiy ish tahlili asosida "me'moriy muhit - inson obrazi - yorug'lik va rang" munosabatining tarixiy shahar obrazini shakllantirishdagi badiiy imkoniyatlari yoritiladi.

Shahar manzarasi tasviriy san'atning murakkab janrlaridan biri bo'lib, unda me'moriy inshootlar, ko'chalar, maydonlar, tabiiy muhit va inson hayoti yagona badiiy makonda aks ettiriladi. Bunda rassom nafaqat obyektlarning tashqi shaklini, balki muhitning xarakteri, vaqt holati, yorug'lik, ob-havo va inson harakati orqali shaharning umumiy kayfiyatini ham ifodalaydi. Qadimiy Buxoro ko'chalarining o'ziga xosligi, avvalo, ularning murakkab fazoviy tuzilishida namoyon bo'ladi. Tor va egri ko'chalar, turli balandlikdagi devorlar, ravoqli kirish qismlari, yog'och eshiklar va uzoqda ko'rinuvchi me'moriy siluetlar kompozitsiyada tabiiy ritm hosil qiladi. Bunday manzarada ko'cha yo'nalishi muhim kompozitsion vosita vazifasini bajaradi. U tomoshabin nigohini birinchi rejadan kompozitsiyaning ichki qismiga olib

kirib, makon chuqurligini kuchaytiradi. Birinchi rejadagi yirik shakllar, o'rta rejadagi inson figuralari va me'moriy detallar hamda orqa rejadagi umumlashtirilgan siluetlar tasvirda uch rejali fazoviy tizimni shakllantiradi.

Buxoro me'morchiligiga xos ravoq, eshik, deraza, gumbaz va g'isht qatorlarining takrorlanishi kompozitsion ritm yaratadi. Biroq akvarel asarida barcha me'moriy detallarni bir xil aniqlikda tasvirlash maqsadga muvofiq emas. Asosiy kompozitsion markaz aniqroq ishlanib, ikkinchi darajali qismlarning umumlashtirilishi badiiy yaxlitlikni ta'minlaydi.

Qadimiy ko'chalarni ishonarli tasvirlashda chiziqli perspektiva qonuniyatlari muhim ahamiyatga ega. Ko'chaning ikki tomonidagi me'moriy chiziqlarning uzoqlashgan sari yo'qolish nuqtasi tomon yo'nalishi, eshik, deraza va inson figuralarining bosqichma-bosqich kichrayib borishi fazoviy chuqurlikni yuzaga keltiradi.

Biroq akvarel asarida fazo faqat geometrik qurilish bilan emas, havo perspektivasi orqali ham ifodalanadi. Birinchi rejadagi obyektlarda rang va tus kontrasti kuchliroq, shakllar aniqroq ko'rinadi. Masofa ortgan sari kontrastning pasayishi, ranglarning yumshashi va ayrim detallarning umumlashtirilishi tasvirga tabiiy fazoviylik beradi.

Buxoroning tor ko'chalari bu jihatdan rassom uchun ayniqsa qiziqarli. Devorlarning ketma-ket joylashuvi va yorug' hamda soyali qismlarning almashinuvi tomoshabin nigohini tasvir ichkarisiga yo'naltiradi. Shu tariqa perspektiva nafaqat texnik qurilish vositasi, balki kompozitsion harakatni tashkil qiluvchi badiiy omilga aylanadi.

Tarixiy shahar manzarasida inson figurasi muhim mazmuniy va kompozitsion vazifani bajaradi. Insonning mavjudligi me'moriy muhitni jonsiz tarixiy obyekt sifatida emas, balki bugungi kunda ham hayot davom etayotgan makon sifatida namoyon etadi.

Buxoro ko'chalarida yurayotgan kishilar, suhbatlashayotgan odamlar yoki kundalik yumush bilan band aholi obrazlari shaharning tabiiy hayot ritmini ifodalaydi. Bunda inson figurasi portret darajasida batafsil ishlanishi shart emas. Kichik va umumlashtirilgan siluet ham me'moriy obyektlarning masshtabini belgilash, kompozitsiyada harakat yaratish va makon chuqurligini kuchaytirishga xizmat qiladi.

Ayniqsa, ko'chaning ichki qismiga qarab harakatlanayotgan figuralar tomoshabinning nigohini ham shu yo'nalishga yetaklaydi. Natijada inson obrazi kompozitsiyaning mazmuniy elementi bilan bir qatorda uning fazoviy qurilishini boshqaruvchi vositaga aylanadi. Shu jihatdan tarixiy Buxoro obrazi "inson - me'morchilik - muhit" birligi orqali to'laqonliroq namoyon bo'ladi.

Akvarel texnikasining asosiy ifodaviy imkoniyatlaridan biri yorug'likni qog'ozning tabiiy oqligi va shaffof rang qatlamlari orqali tasvirlashdir. Buxoroning yorqin quyoshli muhiti qadimiy g'isht devorlarning fakturasi va rang xususiyatlarini yanada yaqqol ko'rsatadi.

Tasvir yaratishda yorug'lik manbaining yo'nalishini oldindan belgilash muhim. Yorug' va soyali qismlarning to'g'ri taqsimlanishi me'moriy hajmlarni ochib beradi hamda ko'chaning fazoviy tuzilishini kuchaytiradi.

Buxoro shahar manzarasini yaratishda iliq oxra, sariq va jigarrang tuslarning moviy hamda kulrang tuslar bilan uyg'unligi samarali natija beradi. Iliq ranglar qadimiy g'isht, tuproq va quyosh nurini ifodalasa, salqin ranglar osmon, uzoq masofa va soyali qismlarda rang muvozanatini yuzaga keltiradi. Ranglarning vazifasi faqat obyektlarning lokal rangini ko'rsatishdan iborat emas. Kolorit orqali rassom asarning emotsional holatini ham shakllantiradi. Iliq ranglarning ustuvorligi tarixiy Buxoroning quyoshli va sokin muhitini, moviy tuslarning kiritilishi esa fazodagi havo va salqinlik hissini kuchaytiradi.

Zamonaviy akvarelda tasvirning ta'sirchanligi har bir detalni mukammal chizib chiqish bilan emas, balki muhim shakllarni to'g'ri umumlashtirish bilan belgilanadi. Buxoro ko'chalaridagi qadimiy devor fakturasi, yo'lning notekis yuzasi, uzoqdagi arxitektura va inson siluetlarini bir necha erkin va ishonchli mo'yqalam surtmalarida ifodalash mumkin. Bunday usul tasvirning tabiiyligi va jonliligini saqlaydi. Ho'l usulidan foydalanish osmon, uzoqdagi me'moriy shakllar va yumshoq soyalarni ifodalashda, nisbatan quruq mo'yqalam esa g'isht fakturasi, yog'och eshiklar va birinchi rejadagi ayrim detallarni ko'rsatishda samarali hisoblanadi.

Mo'yqalam surtmalarining yo'nalishi ham badiiy mazmunga xizmat qiladi: vertikal harakat me'moriy shakllarning balandligini, gorizontalar harakat ko'cha va devorlarning barqarorligini, diagonal surtmalar esa kompozitsion dinamika va harakatni kuchaytiradi. Mazkur tadqiqot doirasida bajarilgan ikki akvarel ishida qadimiy Buxoro ko'chalari turlicha badiiy yechim orqali talqin qilingan.

Birinchi ijodiy ishda asosiy e'tibor ko'chaning fazoviy-kompozitsion qurilishiga qaratilgan. Ko'cha yo'nalishi kompozitsiyaning yetakchi chizig'i bo'lib, tomoshabin nigohini oldingi rejadani uzoq masofaga olib boradi. Me'moriy hajmlarning ketma-ketligi va ularning turli o'lchamlarda berilishi fazoviy chuqurlikni yuzaga keltiradi. Devor, eshik va ravoqlarning ritmik takrorlanishi tarixiy muhit yaxlitligini ta'minlaydi.

Inson figuralari me'moriy shakllarga nisbatan kichik o'lchamda tasvirlanib, bir tomondan arxitektura masshtabini aniqlasa, ikkinchi tomondan ko'cha muhitiga hayot va harakat olib kiradi. Natijada arxitektura mustaqil obyekt emas, inson faoliyati davom etayotgan tirik tarixiy makon sifatida idrok qilinadi.

Ikkinchi ijodiy ishda esa kompozitsiyaning emotsional ta'siri ko'proq yorug'lik va kolorit vositasida shakllantirilgan. Iliq sariq, oxra va jigarrang tuslarning salqin moviy ranglar bilan qarama-qarshi qo'yilishi Buxoroga xos quyoshli muhitni ochib beradi. Ayrim me'moriy detallar ataylab umumlashtirilgan bo'lib, bu usul akvarelning shaffofligi va yengilligini saqlashga xizmat qiladi. Ushbu asardagi inson siluetlari ham batafsil ishlanmagan. Ular rang dog'lari va umumiy shakllar orqali ifodalanib, kompozitsiyaning lirik kayfiyatini buzmasdan unga hayotiylik kiritadi.

Ikki ijodiy ishning qiyosiy tahlili shuni ko'rsatadiki, birinchi asarda kompozitsion-fazoviy yechim, ikkinchisida esa rang va yorug'lik yechimi yetakchi badiiy vosita sifatida namoyon bo'ladi. Ularni birlashtiruvchi jihat esa Buxoro me'morchiligini inson hayoti va muhitidan ajratmagan holda yaxlit badiiy obraz sifatida talqin qilishdir.

Tasviriy san'at tarixiy shaharlarning moddiy va ma'naviy qiyofasini badiiy obraz orqali kelajak avlodga yetkazishda muhim vosita hisoblanadi. Fotografik tasvir tarixiy obyektning muayyan vaqtdagi tashqi ko'rinishini qayd etsa, rassom yaratgan asarda obyekt muallifning shaxsiy hissiyoti, estetik qarashi va badiiy talqini bilan boyitiladi.

Yosh rassomlarning Buxoro kabi tarixiy shaharning me'moriy muhitiga murojaat qilishi ularda madaniy merosga nisbatan estetik munosabatni shakllantirish bilan birga, kuzatuvchanlik, kompozitsion fikrlash va mustaqil ijodiy yechim topish ko'nikmalarini ham rivojlantiradi.

Akvarel vositasida tarixiy ko'chalarni tasvirlash jarayonida talaba me'moriy obyektni mexanik ravishda ko'chirishdan badiiy umumlashtirishga o'tadi. Bu esa tasviriy san'at ta'limida ijodiy tafakkurni rivojlantirishning muhim shartlaridan biridir.

Tadqiqot natijalari qadimiy Buxoro ko'chalari obrazini zamonaviy akvarel san'atida yaratishda kompozitsiya, perspektiva, inson obrazi, yorug'lik va rangning o'zaro uyg'unligi muhim ekanligini ko'rsatdi. Birinchidan, ko'cha yo'nalishi, me'moriy shakllarning ritmik joylashuvi va uch rejali kompozitsion qurilish Buxoro tarixiy muhitining fazoviy xususiyatlarini ifodalash imkonini beradi. Ikkinchidan, inson figuralarining kompozitsiyaga kiritilishi me'moriy muhitning masshtabini aniqlash bilan birga, tarixiy shahar obraziga hayotiylik va harakat bag'ishlaydi. Uchinchidan, iliq sariq, oxra va jigarrang tuslarning moviy va salqin ranglar bilan uyg'unligi Buxoroning quyoshli, iliq va lirik muhitini ifodalashda samarali kolorit yechimini yuzaga keltiradi.

To'rtinchidan, akvarelning shaffof qatlamlari, "ho'l ustiga ho'l" usuli, rang dog'larini umumlashtirish va erkin mo'yqalam surtmalaridan foydalanish tarixiy me'moriy muhitni ortiqcha grafik tafsilotlarsiz badiiy talqin qilish imkonini beradi.

Ikki ijodiy ishning qiyosiy tahlili asosida qadimiy Buxoro ko'chalari obrazini yaratishda "me'moriy muhit - inson obrazi - yorug'lik va rang" o'zaro aloqasi asosiy badiiy tizimlardan biri ekanligi aniqlandi. Mazkur yondashuv tarixiy me'morchilikni oddiy hujjatli tasvir sifatida emas, balki inson hayoti, harakat, vaqt va lirik kayfiyatni o'zida mujassamlashtirgan yaxlit badiiy obraz sifatida talqin qilish imkonini beradi.

Shu jihatdan zamonaviy akvarel san'ati Buxoroning tarixiy-me'moriy merosini badiiy anglash, uning estetik qimmatini yosh avlodga yetkazish hamda talabalarning ijodiy va kompozitsion tafakkurini rivojlantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

1-rasm. Qadimiy Buxoro ko'chasi obrazini akvarelda bosqichma-bosqich ishlash jarayoni. Muallif: Qudratova Shahzoda Qahramon qizi

Ranglar o'rtasida keskin chegaralar o'rniga ayrim joylarda yumshoq o'tishlardan foydalanish havo muhitini kuchaytiradi. Suvda biroz erkin harakatlangan bo'yoqlar

devor va osmondagi tabiiy rang tebranishlarini hosil qiladi. Shuning uchun akvarelda har bir detalni qattiq chizib chiqishdan ko'ra, asosiy rang massalarini yaxlit ko'rish va ularning o'zaro munosabatini saqlash muhim.

Akvarel texnikasida tezkor va erkin mo'yqalam surtmalari asarning jonliligini oshiradi. Qadimiy Buxoro muhitida devorlarning fakturasi, yo'lning notekisligi, daraxt yoki matolarning harakati kabi elementlarning har bir mayda detalini ko'rsatish shart emas. Bir necha ishonchli surtma orqali shakl va fakturani anglatish mumkin.

Erkin mo'yqalam harakati rassomning shaxsiy uslubini namoyon qiladi. Ayniqsa, osmon, soya, uzoqdagi devorlar va inson kiyimlarini umumlashtirishda bunday yondashuv samarali. Mo'yqalam surtmalarining yo'nalishi ham mazmunga xizmat qilishi mumkin: vertikal harakatlar devorlarning balandligini, gorizontal surtmalar ko'cha va yo'laklarning yo'nalishini, diagonal harakatlar esa kompozitsiyadagi dinamikaning kuchaytirilishini.

Qadimiy Buxoro ko'chasi obrazini akvarelda yaratish jarayoni to'rt asosiy bosqichda amalga oshirildi. Dastlabki bosqichda kompozitsiyaning umumiy tuzilishi qalam yordamida belgilandi. Me'moriy inshootlar, ko'cha yo'nalishi, daraxt, inson figuralari va arava tasvir tekisligida o'zaro mutanosib joylashtirildi. Markaziy me'moriy shakl kompozitsiyaning asosiy vizual tayanishi sifatida tanlandi.

Ikkinchi bosqichda akvarelning yengil va shaffof qatlamlari orqali dastlabki rang munosabatlari berildi. Osmon va gumbazda moviy, me'moriy devorlarda esa och sariq va oxra tuslardan foydalanildi. Ushbu bosqichda qog'ozning oq yuzasi saqlanib, yorug' qismlarni bo'yoqsiz yoki juda yengil rang qatlamlari orqali ifodalashga e'tibor qaratildi.

Uchinchi bosqichda rang va tus munosabatlari kuchaytirilib, me'moriy hajmlar, daraxt va ko'cha yuzasidagi yorug'-soya holatlari aniqroq shakllantirildi. Birinchi va o'rta rejadagi kontrastlarning kuchaytirilishi makon chuqurligini oshirdi. Inson figuralari hamda aravaning rang jihatdan ajratilishi kompozitsiyaga harakat va hayotiylik olib kirdi.

Yakuniy bosqichda asosiy rang va tonal munosabatlar umumlashtirildi, ayrim me'moriy detallar, daraxt shoxlari va inson figuralariga ifodaviy akcentlar berildi. Moviy ranglarning iliq oxra va jigarrang tuslar bilan qarama-qarshi qo'llanishi asarning kolorit yaxlitligini ta'minladi. Natijada qadimiy Buxoro ko'chasi faqat me'moriy manzara sifatida emas, balki inson hayoti, tarixiy muhit va lirik kayfiyat uyg'unlashgan badiiy obraz sifatida namoyon bo'ldi.

Tasviriy san'at tarixiy shaharlarning moddiy va ma'naviy qiyofasini avlodlardan avlodga yetkazishda muhim vositalardan biridir. Fotografiya yoki hujjatli tasvir obyektning tashqi ko'rinishini qayd etishi mumkin, badiiy asar esa uning inson xotirasidagi emotsional qimmatini ham ifodalaydi. Buxoro kabi tarixiy shahar

muhitini rassomning shaxsiy nigohida tasvirlash orqali uning ko'chalari, me'moriy shakllari va kundalik hayoti haqida estetik tasavvur shakllanadi.

Ayniqsa, yosh rassomlarning tarixiy muhitga murojaat qilishi madaniy merosga e'tiborni kuchaytiradi. Bunday ijodiy ishlar arxitekturani asrash g'oyasini bevosita targ'ib qilishdan tashqari, uning qadrini his etishga yordam beradi. Tarixiy binolarning ranglari, fakturasi, ko'cha tuzilishi va insonlar bilan bog'liq hayotiy holatlar badiiy obrazga aylanganda, shaharning o'ziga xosligi yanada ta'sirchan namoyon bo'ladi.

Qadimiy Buxoro ko'chalarining zamonaviy akvarel san'atidagi obrazi arxitektura, inson va tabiat muhitini yagona kompozitsion tizimda birlashtirish imkonini beradi. Shahar manzarasi janrining xususiyatlaridan foydalangan holda rassom ko'chaning kompozitsion tuzilishi, perspektiva, makon chuqurligi, yorug'lik va rang munosabatlarini uyg'unlashtiradi. Moviy, sariq va jigarrang tuslar Buxoroning iliq va lirik muhitini ifodalashda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Tezkor va erkin mo'yqalam surtmalari esa akvarelning shaffofligi va harakatchanligini namoyon etadi.

Mazkur ikki ijodiy ishning badiiy ahamiyati shundaki, ular qadimiy Buxoro arxitekturasini oddiy hujjatli ko'rinishda emas, balki insonlar hayoti, harakat va lirik kayfiyat bilan bog'liq holda talqin etadi. Shu ma'noda maqolaning yangiligi ham tarixiy me'moriy muhitni jonli hayot bilan uyg'unlashtirgan holda zamonaviy akvarel tilida ifodalashga asoslanadi. Bunday yondashuv tasviriy san'atning nafaqat estetik, balki madaniy merosni anglash va asrashdagi tarbiyaviy ahamiyatini ham ochib beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Vygotsky L.S. Voobrojeniye i tvorchestvo v detskom vozraste. Psikh.ocherk.M.: Prosvesheniye, 1991.Page 54
2. Kuzin V.S., Lomov B.F., Psychology, Moscow. "Visshaya school" 1982, page 185
3. Ибадуллаева Ш. И. Формирование эстетического воспитания учащихся средствами природы //EUROPEAN SCIENCE Учредители: Олимп. – 2022. – №. 1. – С. 57-60.
4. Авлиякулова Нафиса Музаффаровна, Остонова Гулшод Раззоковна, Ибадуллаева Шахноза Илхамовна, Мусинова Азиза Содиковна РОЛЬ КУЛЬТУРЫ И ИСКУССТВА В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ // European science. 2021. №2 (58). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-kultury-i-iskusstva-v-podgotovke-buduschih-uchiteley-k-tvorcheskoy-deyatelnosti>.

5. Ибадуллаева Ш. И., кизи Файзиева Х. З. МИНИАТЮРА САДРИДДИНА ПОЧЧАЕВА //INTERNATIONAL CONFERENCES ON LEARNING AND TEACHING. – 2022. – Т. 1. – №. 9.

6. Ilkhamovna I. S. Development of Fine Art of Uzbekistan in The Middle f XX Century. Middle European Scientific Bulletin, 9 .

7. Ибадуллаева Ш. И., Амонова Р. Ж. К. Коммуникативные Основы Художественной Культуры //Miasto Przyszłości. – 2022. – Т. 28. – С. 169-173.

8. Ibadullaeva S. I. PAVEL BENKOV'S LEGACY AT THE BUKHARA MUSEUM OF FINE ARTS. International Engineering Journal For Research &..., 2020 .

9. Ибадуллаева Шахноза Илхамовна, Остонова Гулшод Раззоковна, Ишанкулов Шерали Шарипович ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ХУДОЖЕСТВЕННЫХ СПОСОБНОСТЕЙ // European science. 2021. №2 (58). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/psihologicheskaya-harakteristika-hudozhestvennyh-sposobnostey>.

10. Остонова Гулшод Раззоковна, Ибадуллаева Шахноза Илхамовна, Мусинова Азиза Содиковна, Авлиякулова Нафиса Музаффаровна ДИДАКТИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ОБУЧЕНИЯ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМУ ИСКУССТВУ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛАХ // European science. 2021. №2 (58). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/didakticheskie-printsipy-obucheniya-izobrazitelnomu-iskusstvu-v-obscheobrazovatelnyh-shkolah>.

11. Sulaymanova M. B. et al. The Significance Of Decorative-Applied Art In The Educational Process Of Higher Education //Journal of Contemporary Issues in Business and Government. – 2021. – Т. 27. – №. 1. – С. 3162.

12. Musinova Aziza Sadikovna, Ostonova Gulshod Razzokovna, Ibadullaeva Shahnoza Ilhamovna, Avliyakulova Nafisa Muzaffarovna THE PLACE OF ART IN PERSONAL DEVELOPMENT // European science. 2021. №2 (58). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/the-place-of-art-in-personal-development>.

13. Ibadullaeva S. I. Pavel Benkov's legacy at the Bukhara museum of fine arts //International Multidisciplinary journal. – 2020. – Т. 5. – №. 7. – С.